

Ympäristövaliokunta

Ilmastovuosikertomus 2021

JOHDANTO

Vireilletulo

Ilmastovuosikertomus 2021 (K 18/2021 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty liikenne- ja viestintävaliokuntaan, maa- ja metsätalousvaliokuntaan ja talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- liikenne- ja viestintävaliokunta LiVL 19/2021 vp
- maa- ja metsätalousvaliokunta MmVL 27/2021 vp
- talousvaliokunta TaVL 37/2021 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- ympäristöneuvos Magnus Cederlöf, ympäristöministeriö
- erityisasiantuntija Johannes Lounasheimo, ympäristöministeriö
- teollisuusneuvos Petteri Kuuva, työ- ja elinkeinoministeriö
- ylitarkastaja Noomi Saarinen, liikenne- ja viestintäministeriö
- neuvotteleva virkamies Jaana Kaipainen, maa- ja metsätalousministeriö
- neuvotteleva virkamies Kirsi Mäkinen, maa- ja metsätalousministeriö
- neuvotteleva virkamies Birgitta Vainio-Mattila, maa- ja metsätalousministeriö
- asiantuntija Tuuli Hietaniemi, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- puheenjohtaja Markku Ollikainen, Suomen ilmastopaneeli
- kehittämisspällikkö Riitta Pipatti, Tilastokeskus
- ympäristöjohtaja Liisa Pietola, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- jäsen Laura Hildén, Nuorten Agenda2030 -ryhmä

Valiokunnan mietintö YmVM 11/2021 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ilmastovuosikertomusta on kehitetty

Ilmastovuosikertomus 2021 on kolmas ilmastolain mukainen eduskunnalle annettu raportti päästövähennystavoitteiden toteutumisesta ja niiden saavuttamisen edellyttämistä lisätoimista. Ympäristövaliokunta pitää asiakirjasta lausuntonsa antaneiden erikoisvaliokuntien tavoin hyvänä sitä, että kertomusta on kehitetty eduskunnan hyväksymien aikaisempien lausumien mukaisesti strategisempaan ja kokonaisvaltaisempaan suuntaan ja siitä on siten jo muotoutunut käyttökelpoinen politiikkatyökalu. Kertomukseen on sisällytetty aikaisempaa paremmin tiedot päästökehityksestä päästökauppa-, taakanjako- ja maankäyttösektoreilla ja arvioitu toimien riittävyys suhteessa tavoitteisiin. Mukaan on otettu myös arviot kulutusperäisistä päästöistä, hiilikädenjäljestä, taloudellisista ja muista vaikutuksista sekä käsitelty perusteellisemmin sopeutumista, kuntien roolia, julkisten hankintojen merkitystä ja kiertotaloutta. Laajennetussa muodossaan kertomus parantaa tavoitteensa mukaisesti sekä päättäjien että kansalaisten mahdollisuuksia osallistua ilmastopoliittiseen keskusteluun.

Ilmastovuosikertomuksen tavoitteena on koota olemassa olevaa tietoa havainnolliseen ja helposti hyödynnettävään muotoon. Valiokunta pitää kertomuksen ohella laadittua tiivistelmää onnistuneena ja helppokäyttöisenä. Valiokunta toteaa, että kertomuksen laatiminen on sen kokoavalle ympäristöministeriölle merkittävä vuosittainen ponnistus. Sisällöllisesti kertomuksen laaja kattavuus ja strategisempi ote edellyttää laadintaprosessilta huomattavia resursseja ja haastaa myös kertomuksen helppokäyttöisyyttä.

Päästö- ja nielukehitys suhteessa hiilineutraaliustavoitteeseen

Ilmastovuosikertomuksesta ilmenee, että Suomen vuoden 2020 kasvihuonekaasupäästöt laskivat 9 % edellisvuoteen verrattuna kokonaispäästöjen ollessa 48,3 Mt CO₂-ekv. Päästöjen väheneminen painottui päästökaupasektorille, jossa päästöt vähenivät lähes 16 %, kun taakanjakosektorilla vähenemä oli 3 %. Liikenteen päästöjen lasku jatkui, ja liikennesuorite pieneni koronapandemian seurauksena. Maatalouden päästöt pysyivät lähes ennallaan. Päästöt vähenivät myös kaatopaikoilta sekä teollisuusprosesseista ja F-kaasuista. Myös rakennusten erillislämmityksen päästöt pienenivät lämpimämmän talven ansiosta. Maankäyttösektorin nettonielu oli pikaennakkotietojen mukaan -23 Mt CO₂ vahvistuen edellisvuodesta etenkin hakkuiden vähentymisen seurauksena yli 8 milj. tonnia.

EU:n ns. 55-valmiuspaketin osana annetun taakanjakoasetuksen muutosehdotuksella Suomen vuoden 2030 päästövähennysvelvoite kiristyy -50 %:iin verrattuna vuoden 2005 tasoon, joka merkitsee yli 5 milj. tonnin päästövähennystarvetta verrattuna nykykehitykseen vuonna 2030. Käytännössä tämä edellyttää uusia päästövähennystoimia kaikilla taakanjakosektoriin kuuluvilla toimialoilla. Uusia toimia valmistellaan osana uuden keskipitkän aikavälin ilmastopoliittikan suunnitelman laatimista. Hiilineutraaliustavoitteen kannalta keskeistä on hiilinielujen oletettu määrä vuonna 2035, koska tämän mukaan määräytyy vaadittavien päästövähennysten suuruusluokka. Mikäli lähtökohdaksi otetaan maankäyttösektorin nettonielu -21 milj. tonnia, tulee päästöjen vastaavasti alentua nykyisestä 48 milj. tonnista vähintään 21 milj. tonniin. Tarvittavista 27 milj. tonnin päästövähennyksistä nykytoimien arvioidaan kattavan noin 16 Mt CO₂-ekv., jolloin

Valiokunnan mietintö YmVM 11/2021 vp

päästökiloksi jää 11 Mt CO₂-ekv. Tarvittavia uusia toimia hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi tarkastellaan keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman ohella myös laadittavana olevassa ilmasto- ja energiastategiassa sekä maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmassa vuoden 2021 aikana. Valmisteltavana oleva maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma tulee osaksi uuden ilmastolain mukaista suunnittelujärjestelmää. Maankäyttösektorin toimenpiteisiin ja niiden vaikutusarviointeihin liittyy muita sektoreita enemmän epävarmuuksia, ja siksi on erityisen tärkeää vahvistaa maaperässä olevaan hiileen liittyvää tietopohjaa ja seurantaa sekä ymmärrystä maa- ja metsätalouden ja muun maankäytön kokonaiskestävyydestä.

Ilmastovuosikertomuksen pääviesti on, että päästövähennystoimia tarvitaan kaikilla sektoreilla ja toimialoilla, ja erityisesti taakanjakosektorin vuoden 2030 tavoite on haastava. Valiokunta muistuttaa, että hiilinegatiivisuuteen on hyvä varautua jo nyt tehtävissä päätöksissä, sillä hiilineutraalius on vain välitavoite. Ymmärrys pitkällä aikavälillä tarvittavista ratkaisuista edistää siirtymän kustannustehokkuutta, ennakoitavuutta ja oikeudenmukaisuutta. Kokonaisuuden hallitsemiseksi tarvitaan siten monipuolisesti siirtymää tukevien ohjauskeinojen, esimerkiksi veroratkaisujen ja kannustinjärjestelmien kuten avustusten kehittämistä päästövähennysten kirittämiseksi niin liikenteessä, lämmityksessä kuin maataloudessakin. Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa lausunnossaan erityisesti tarvetta hakea kannattavuuskriisissä olevan maatalouden osalta ratkaisuja kannustavista ja vaikuttavista vapaaehtoisista toimista. Liikenne- ja viestintävaliokunta korostaa lausunnossaan, että ilmastopolitiikkaa tulee toteuttaa tavalla, joka mahdollistaa asumisen, yritystoiminnan ja tavarankuljetusten toimivuuden koko maassa.

Päästövähennysten kehitysnäkymät ovat oikeansuuntaiset kulutusperäisiä päästöjä lukuun ottamatta. Kokonaisuudessaan kulutuksen päästöt ovat kasvaneet 4 % vuodesta 2000. Keskeisin hiilijalanjälkeä selittävä tekijä on tulotaso. Kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjälki asukasta kohti laskettuna oli vuonna 2019 Suomen ympäristökeskuksen laskelman mukaan 10,3 t CO₂-ekv. Päästöt laskivat vuosina 2010—2015, mutta ovat ilmastovuosikertomuksen mukaan tämän jälkeen pysyneet jokseenkin samalla tasolla. Vuosina 2000—2019 kulutuksen hiilijalanjälkeä kasvatti kulutusmenojen kasvu samalla kun kulutusrakenteen ja kulutustuotteiden päästöintensiteetin muutokset vähensivät päästöjä. Valiokunta toteaa, että merkittävä osa suomalaisten kulutuksesta aiheuttaa päästöjä Suomen rajojen ulkopuolella, kun kulutus painottuu yhä enemmän muualla tuotettujen asioiden kuluttamiseen. Tuonnista aiheutuneiden päästöjen vähentäminen edellyttää keinoja, joilla ohjataan kotitalouksia ja julkista sektoria vähentämään kulutusta ja suosimaan pienen hiili- ja materiaalijalanjäljen hyödykkeitä, kuten kävelyä ja pyöräilyä sekä joukkoliikennettä ja kasvispainotteisempaa ruokaa. Esimerkiksi lähiruoan suosimisella voidaan saavuttaa ympäristöhyötyjen (erityisesti vedenkulutukseen liittyen) ohella ilmastohyötyä. Kulutusperäiset päästöt on sisällytetty ilmastostrategioihin yleisellä tasolla, mutta niiden vähentämiselle ei ole vielä asetettu selkeitä tavoitteita. Tältä kannalta tarvittaisiin myös kulutusperäisten päästöjen seurannan kehittämistä ja vakinaistamista. Julkiset hankinnat on merkittävä keino edistää näiden tavoitteiden saavuttamista.

Kunnissa tehtävät ilmastotoimet vauhdittavat hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista, joten kuntien työn tukemisella voidaan osaltaan edistää oikeansuuntaista kehitystä. Lähes kaksi kolmasosaa suomalaisista asuu kunnissa, joiden tavoitteena on saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä. Kunnilla on myös julkisten hankintojen kautta merkittävä mahdollisuus kulutusperäisten päästöjen tehokkaaseen vähentämiseen.

Valiokunnan mietintö YmVM 11/2021 vp

Erityisesti kiertotalouden ratkaisulla on keskeinen merkitys monihyötyisinä ilmastotoimina. Kiertotalous on myös tiiviisti kytköksissä investointien ja kilpailukyvyn näkökulmaan. Merkittävimmät kiertotalouden avulla saavutettavat päästövähennykset tapahtuvat tuotantotoiminnassa, mutta kiertotalouden potentiaali myös kulutusperäisten ilmasto- ja luontovaikutusten minimoimisessa on tärkeä ja tulisi hyödyntää täysimääräisesti.

Haasteet ja kehitystarpeet pitkällä aikavälillä

Valiokunta pitää hyvänä sitä, että ilmastovuosikertomuksessa käsitellään ilmastotoimia laajasti ja arvioidaan ilmastopolitiikan vaikutuksia monipuolisesti esimerkiksi talouden, työllisyyden ja tulo- ja elintason kannalta. Laaja kokonaiskuva ilmastotoimista antaa hyvän kuvan kansallisista toimista sekä päästöjen vähentämiseksi että muutokseen sopeutumiseksi.

Kertomus on tärkeä politiikkatyökalu, jonka laatimiseksi tarvittavan työmäärän pitämiseksi kohtuullisena on olennaista pyrkiä hyödyntämään yhteistyössä eri tahojen kanssa yhteisiä tilastoja ja tietosisältöjä. Nykyiset tilastointi- ja raportointimallit eivät kaikilta osin palvele ilmastopolitiikan seuranta- ja ilmastovuosikertomusta. Yhteisistä tiedontuottamisen ja raportoinnin periaatteista sopiminen helpottaisi yhteismitallisen ilmastotiedon tuottamista. Asiantuntijakuulemisessa on tullut esiin, että Tilastokeskus kehittää tietotuotantoaan yhteistyössä muiden tarvittavia tietoja tuottavien tahojen kanssa. Ilmastotoimien suunnittelussa ja niiden toteutumisen arvioinnissa tarvitaan paljon muitakin tietoja kuin päästö- ja poistumatietoja. Tietotarpeiden tunnistaminen ja yksilöiminen on tärkeää ja siihen tarvitaan myös aikaa ja resursseja. Tietojen julkista saatavuutta tulee parantaa. Tähän perustavaan työhön tulee turvata jatkossa riittävät resurssit. Kertomuksessa voi myös olla perusteltua hyödyntää jatkossa eri toimialojen vähähiilitiekarttoja ja niiden laadintaprosessia.

Valiokunta pitää kannatettavana talousvaliokunnan ehdotusta siitä, että kertomuksesta välittyisi konkreettisemmin ilmastopolitiikan ja elinkeino- ja talouspolitiikan tiivis yhteys, erityisesti ilmastopolitiikan merkitys myös investointien ja kilpailukyvyn lähteenä. Olisi tärkeää seurata ilmastomyönteisten investointien kehitystä. Investoinnit ilmastoteknologiaan ja -ratkaisuihin kertovat myös toimintaympäristön houkuttelevuudesta. Vähähiilisten tuotteiden markkinoiden arvioidaan kasvavan seuraavien vuosikymmenten aikana merkittävästi, ja suotuisan toimintaympäristön luominen näiden ratkaisujen valmistamiseen voi edistää talouden ja työllisyyden kannalta myönteistä kehitystä. Keskustelu Suomen hiilikädenjäljestä tulisi nähdä yhteydessä tähän kokonaisuuteen.

Ilmastovuosikertomusta pitkäjänteisesti kehitettäessä tärkeitä tavoitteita ovat toimien vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden arvioinnin selkeyttäminen, samoin kuin johtopäätösten vahvistaminen siitä, missä on onnistuttu ja miksi, ja vastaavasti, missä kehitystä ei ole toivotusti saatu aikaan. Talousvaliokunta tuo lausunnossaan esiin, että EU:n ilmastopolitiikan toimien rakenteesta johtuvaan sektorikohtaisten toimien optimaalisuuden ja vaikuttavuuden arviointiin liittyy osio-optimoinnin vaara, kun tulisi kyetä kustannustehokkuuden kokonaisarviointiin. Kansallisen päästövähennyskehityksen ohella kiinnostavaa olisi myös sen havainnollistaminen, miten Suomen eteneminen näyttäytyy suhteessa muihin EU-maihin tai globaaleihin ilmastotoimiin.

Valiokunnan mietintö YmVM 11/2021 vp

Siirtymä hiilineutraaliin yhteiskuntaan tulee tehdä sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisella tavalla. Ilmastotoimien haitallisia tulonjakovaikutuksia tulee kompensoida etenkin pienituloisille ja haavoittuvassa asemassa oleville. Nuorten Agenda2030-ryhmä nostaa esiin lausunnonsa valiokunnalle, että ilmastopolitiikkaan tulee kuulua olennaisesti myös uudelleen kouluttamis- ja työllistymismahdollisuuksien takaaminen kaikille. Ympäristövaliokunta painottaa, että oikeudenmukaisen siirtymän tavoite korostaa myös ylisukupolvisten näkökulmien vahvaa painoarvoa. Ilmastovuosikertomus voi osaltaan edistää nuorten vaatimaa avointa tiedottamista ilmastopoliittisista toimista ja nuorten roolin vahvistamista. Ilmastopolitiikan laaja yhteiskunnallinen hyväksyttävyyttä vaikuttaa lopulta koko ilmastomuutoksen hillitsemisen onnistumiseen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ympäristövaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 18/2021 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Helsingissä 8.12.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juha Sipilä kesk
varapuheenjohtaja Tiina Elo vihr
jäsen Petri Huru ps
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Sheikki Laakso ps
jäsen Niina Malm sd
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Jenni Pitko vihr
jäsen Katja Taimela sd
jäsen Ari Torniainen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos

Valiokunnan mietintö YmVM 11/2021 vp Vastalause

Vastalause

Perustelut

Ilmastolain mukaan valtioneuvosto toimittaa vuosittain eduskunnalle ilmastovuosikertomuksen, jolla seurataan yleistä päästökehitystä ja keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman tavoitteiden toteutumista. Niin ikään suunnitelma sisältää kartoituksen politiikkatoimista ja arvion sopeutumissuunnitelman toimeenpanotilanteesta. Kertomuksessa tarkastellaan myös taakanjakosektorin velvoitteiden saavuttamista ja kokonaispäästökehitystä suhteessa vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitteeseen. Lisäksi EU on tehnyt päätöksen vuoden 2030 oman tavoitteen kiristämiseksi. Tähän liittyvät lainsäädäntöehdotukset julkistettiin nyt menneenä kesänä heinäkuussa. Maamme tähän asti suunnittelemaat toimet eivät riitä täten nykyistä tiukempaan päästövähennystavoitteeseen. Tämän johdosta istuva hallitus sisällyttää lisätoimia valmisteilla olevaan uuteen keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaan ja ilmasto- ja energiastrategiaan. Näitä tarvitaan valtioneuvoston mielestä sekä vuoden 2030 EU-tavoitteen että hallituksen oman hiilineutraaliustavoitteen 2035 saavuttamiseksi.

Ensinnäkin Perussuomalaisten valiokuntaryhmä näkee, että ilmastokertomukseen sisältyy laajasti sellaisia ilmastopoliittisia asioita ja toimenpiteitä, joita olisi voitu toteuttaa aikataulullisesti sekä myöhemmin että vähemmän kireämpään tahtiin. Eräs tällainen asia on juuri maatalous ja sen päästövähennykset. Maatalouden osalta on hyvä huomata, että se ei ole ainoastaan kasvihuonekaasupäästöjen lähde, vaan se on metsien ohella yksi niistä harvoista sektoreista, joka pystyy myös sitomaan ilmakehystä hiiltä maaperään. Suotuisilla viljelykäytännöillä kuten talviaikaisella kasvipeitteisyydellä, monivuotisilla nurmilla ja kevennetyllä maanmuokkauksella tämä on mahdollista. Nyt on kuitenkin käymässä jälleen siten, että alkutuottajia moititaan siitä, että he eivät ole pudottaneet kokonaispäästöjään riittävästi. Tämä on jotain sellaista kehitystä, jota me Perussuomalaiset emme hyväksy, sillä Suomessa tulee voida edelleen harjoittaa maataloutta (ml. turvemaat) ja huolehtia ruokaturvasta sekä huoltovarmuudesta.

Toisaalta emme katso myöskään hyvällä sitä, että komissio julkaisi kesällä oman ilmastopakettinsa. Kyseessä on siis toimenpidepaketti, jonka tavoitteena unionilla on mm. ilmasto- ja energiapolitiikan varjolla sekaantua yhä enemmän myös jäsenmaiden metsäpolitiikkaan ja siihen, miten kukin metsiänsä voi käyttää. Nyt metsäpolitiikka kuuluu tiukasti jäsenmaiden määräysvaltaan ja niin sen pitää olla jatkossakin. Lisäksi näemme valiokuntaryhmänä, että mm. tulevien CAP-toimenpiteiden koko EU-rahoituksesta suunnataan liikaa ilmastotoimenpiteisiin EU-tasolla. Samaa ongelmallisuutta on jo näkyvässä myös kansallisen rahoituksen puolella. Tällä voi olla todellisuudessa negatiivisia vaikutuksia monille viljelijöille ja alkutuottajille, jotka ovat jo kehittäneet esimerkiksi uusia viljelytekniikoita.

Lopuksi haluamme muistuttaa myös siitä, että keskeisimmät keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaan sisältyvät toimeenpannut toimet ovat liikenteessä käytettävien biopolttoainesten jakeluvelvoite sekä kevyen polttoöljyn sekoitettavan biopolttoöljyn jakeluvelvoite. Perussuomalaiset näkevät, että tämä jakeluvelvoitevaade lisää autoilevalle kansallemme liikkumis- ja muita kustannuksia merkittävästi. Samaten se lisää yritysten sekä teollisuuden kustannuksia merkittävästi.

**Valiokunnan mietintö YmVM 11/2021 vp
Vastalause**

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että kertomuksen johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Vastalauseen kannanottoehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ei ryhdy toimenpiteisiin kertomuksen keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman toteuttamiseksi eikä täten heikennä suomalaisen teollisuuden, yrittäjyyden taikka alkutuottaja-yrittäjän asemaa etenkin liian kunnianhimoisten ilmastotavoitteiden tai liikenteen päästövähennysvaatimusten johdosta.

Helsingissä 8.12.2021

Petri Huru ps
Sheikki Laakso ps